

УДК: 341.93:364.04

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2\(20\)-596-604](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2(20)-596-604)

Яновицька Анна Віталіївна кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79000, тел.: (032) 261-65-00, <https://orcid.org/0000-0001-7071-4234>.

Гусонька Злата Павлівна здобувачка вищої освіти ОС «магістр», Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79000, тел.: (032) 261-65-00.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ МЕДІАЦІЇ

Анотація. Прийняття Закону України «Про медіацію» розкрило цілий пласт проблем щодо встановлення місця цієї процедури у системі способів вирішення спору та щодо практичного застосування цієї процедури так, щоб сторонам конфлікту не довелося вдаватися до інших способів захисту. Коли йде мова про виокремлення стандартів медіації, дослідники доволі обережно ставляться до цього процесу. Звертається особлива увага на те, що це неюрисдикційна й добровільна процедура. Водночас, стандарти медіації, зважаючи на багаторічний процес формування нормативної бази, можна згрупувати на стандарти, які стосуються безпосередньо процедури та стандарти, які стосуються особи медіатора. При цьому, в основному вимоги до особи медіатора залишаються прерогативою внутрішнього законодавства держави. Зазвичай наголошується не на конкретних кваліфікаційних вимогах до медіатора, а радше на стандартах його поведінки у процесі проведення процедури. Разом з тим, перспектива розширення сфер суспільних відносин, де застосовується медіація, змушує все ж звертати більшу увагу на особу медіатора. Тим не менше, вимоги до процедури, а найбільше, до результату - уже є предметом для окремих уніфікацій. Досить вдалою спробою тут є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про міжнародні угоди щодо врегулювання спорів за результатами медіації (Сінгапурська конвенція). Метою документу є створення основи для міжнародних мирових угод, досягнутих в результаті медіації, прийнятних для держав з різними правовими, соціальними та економічними системами. Все ж, у світовій практиці, угода за результатами медіації є різновидом цивільно-правового договору. Отже у будь-якому разі, якщо буде виявлено ігнорування виконання домовленостей, досягнутих під час медіації сторона завжди може звернутися до суду.

Ключові слова: медіація, стандартизація, уніфікація, процедура медіації, медіатор.

Yanovytska Anna Vitaliivna Candidate of Juridical Sciences, Docent, Docent of the Department of Legal Commercial Disciplines, Lviv State University of Internal Affairs, Horodotska St., 26, Lviv, 79000, tel.: (032) 261-65-00, <https://orcid.org/0000-0001-7071-4234>.

Husonka Zlata Pavlivna master's student, Lviv State University of Internal Affairs, Horodotska St., 26, Lviv, 79000, tel.: (032) 261-65-00.

STANDARDIZATION OF MEDIATION

Abstract. The adoption of the Law of Ukraine "On Mediation" revealed a whole layer of problems regarding the establishment of the place of this procedure in the system of dispute resolution methods and the practical application of this procedure so that the parties to the conflict do not have to resort to other methods of protection. When it comes to singling out mediation standards, researchers are quite cautious about this process. Special attention is drawn to the fact that this is a non-jurisdictional and voluntary procedure. At the same time, mediation standards, taking into account the long-term process of forming the regulatory framework, can be grouped into standards that relate directly to the procedure and standards that relate to the person of the mediator. At the same time, mainly the requirements for the person of the mediator remain the prerogative of the internal legislation of the state. Usually, the emphasis is not on the specific qualification requirements for the mediator, but rather on the standards of his behavior during the procedure. At the same time, the prospect of expanding the spheres of social relations where mediation is used forces us to pay more attention to the person of the mediator. Nevertheless, the requirements for the procedure and most of all, for the result - are already a subject for separate unifications. A successful attempt here is the United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (Singapore Convention). The purpose of the document is to create a basis for international peace agreements reached as a result of mediation, acceptable to states with different legal, social and economic systems. Nevertheless, in world practice, an agreement based on the results of mediation is a type of civil law contract. So, in any case, if it is discovered that the agreements reached during mediation have been ignored, the party can always go to court.

Keywords: mediation, standardization, unification, mediation procedure, mediator.

Постановка проблеми. Для захисту своїх прав та інтересів фізичні та юридичні особи можуть звертатися до судів як до механізму відновлення

справедливості. Проте, це не повинно залишатись єдиним інструментом для вирішення спорів (конфліктів), адже судова система часто є перевантаженою справами, які могли б вирішитися ще в досудовому порядку або із застосуванням альтернативних способів вирішення спорів. Пожвавлення інтересу до неюрисдикційних форм врегулювання спорів відбулось із прийняттям Закону України “Про медіацію”. Ця подія, водночас, розкрила цілий пласт проблем щодо встановлення місця цієї процедури у системі способів вирішення спору та щодо практичного застосування цієї процедури так, щоб сторонам конфлікту не довелось вдаватись до інших способів захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про чималий інтерес науковців до інституту медіації як у галузі юриспруденції: Н. Мазаракі, Ю. Притика, Л. Романадзе, М. Стефанчук та ін., так і в інших сферах суспільного життя. Досліджувані праці зазвичай зосереджені у трьох напрямках: проблематика нормативного регулювання, особа медіатора та процедура медіації.

Мета статті полягає у визначенні можливих процесів уніфікації положень та стандартизації медіації, що обумовлені становленням цього інституту, підходами до формування нормативної бази.

Виклад основного матеріалу. Формування сучасного інституту медіації відбувалося в другій половині ХХ століття в США, Австралії, Великобританії, а згодом і в Європі. Як зазначає С. О. Істін джерелом медіації в США стали трудові спори. Медіація в США – це добровільний процес, в якому медіатор допомагає конфліктуючим сторонам добровільно врегулювати ситуацію. У центрі уваги медіації – міжособистісні аспекти переговорів [1, с. 421]. Дійсно, країни англо-саксонського права стали «будівничими» даного методу позасудового врегулювання, які дали поштовх та мотивацію до розвитку в цілому світі.

Однак, не можна сказати, що в європейському просторі не існувало ніяких законодавчих інструментів які б регулювали медіацію. Польща ще в 2005 році внесла зміни до ЦПК та встановила загальні правила медіації. Зокрема, зазначено, що це є добровільна процедура, яка проводиться за згодою сторін, встановлюються вимоги до медіатора(неупередженість, конфіденційність, тощо), вимоги до складання документів за результатами медіації [2, с. 132].

Не варто ігнорувати й той факт, що у 2004 році в Брюсселі було підписано Європейський кодекс поведінки медіаторів. Цей документ регламентує стандарти діяльності медіаторів, також визначає винагороду медіатора за свої послуги, описує правила поведінки під час процедури медіації, а також загальні положення щодо медіації [3].

До слова, на основі Європейського кодексу поведінки медіаторів, у грудні 2022 року Рішенням Президії Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України затверджено Кодекс професійної етики медіатора Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України [4].

У 2012 році в Чеській республіці було прийнято Закон № 202/2012 «Про медіацію і внесення змін до деяких законів». Цей закон регулює загальні положення щодо ініціювання медіації, її закінчення, вимоги до укладення угоди між медіатором та сторонами медіації, певні вимоги щодо діяльності медіатора. Зокрема, медіатор має бути неупередженим, незалежним, у своїй діяльності дотримуватися конфіденційності, безсторонності, тощо [5].

Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських справах» регламентує положення про медіацію на міжнародній арені. Водночас, дана Директива дала поштовх для запровадження певних стандартів і в рамках національних систем. М. А. Хлистік зауважує, що більшість країн-членів ЄС, запровадивши відповідні механізми медіації в національне законодавство, застосували положення Директиви і до внутрішніх процесів медіації [6].

Не слід забувати, що Європейський Союз видав чотири рекомендації державам-членам запроваджувати та просувати медіацію. Це Рекомендації Rec(98)1 щодо медіації в сімейних справах; Рекомендації Rec(2002)10 щодо медіації в цивільних справах; Рекомендації Rec(99)19 щодо медіації в кримінальних справах; Рекомендації Rec(2001)9 щодо альтернатив судовому вирішенню спорів між адміністративними органами та приватними сторонами [7].

Щодо формування поняття «медіація», то Сінгапурська конвенція про міжнародні угоди щодо врегулювання спорів за результатами медіації від 2019 року, визначає дану процедуру як: «процедуру, незалежно від того, як вона називається, і від основи, на якій вона проводиться, за допомогою якої сторони намагаються досягти дружнього врегулювання свого спору за сприяння третьої особи чи осіб («медіатор»), які не мають повноваження наказувати сторонам про вирішення спору» [8]. Акцент робиться на добровільності, тобто ніхто не може примусити сторін до медіації. Результат – дружнє врегулювання спору, а роль медіатора – це безсторонність та незалежність.

Стандарти медіації, зважаючи на багаторічний процес формування нормативної бази, можна згрупувати на стандарти, які стосуються процедури та стандарти, які стосуються особи медіатора. При цьому, в основному вимоги до особи медіатора залишаються прерогативою внутрішнього законодавства держави, коли вимоги до процедури, а найбільше, до результату - ще потребуватимуть більшої уваги. Підтвердженням цього є положення Директиви

2008/52/ЄС, де зазначено, що «суть домовленості, досягнутої в результаті медіації, виконання якої було гарантовано в одній державі-члені, має визнаватися й оголошуватися як така, якій гарантується виконання в інших державах-членах» [9].

Отже, щодо особи медіатора, в Австрії – це має бути обов'язково юрист, діяльність якого є зареєстрована та офіційна [10, с. 13]. Протилежністю є Польща, де як зазначає Т. В. Степаненко «медіатором в цивільних спорах, за винятком сімейних, може бути будь-яка особа з повною право- та дієздатністю (ст. 183-2 § 1 ЦПК Польщі). До медіаторів в сімейних спорах встановлені додаткові вимоги (ст. 436 § 4 ЦПК Польщі): наявність професійної освіти в галузі психології, освіти, соціології або права; володіння знаннями та навичками щодо врегулювання конфліктів» [2, с. 132].

Слід нагадати, що в Україні у 2019 році було підписано Сінгапурську конвенцію [8], а в листопаді 2021 року було прийнято Закон України «Про медіацію», який закріплює статус медіатора, його права та обов'язки, процедуру проведення медіації, а також певні вимоги до особи медіатора. Зокрема, медіатором в Україні може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном. Медіатором не може бути особа, яка має судимість, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа [11].

В основному, коли йде мова про виокремлення стандартів медіації, дослідники доволі обережно ставляться до цього процесу. Звертається особлива увага на те, що це неюрисдикційна й добровільна процедура. Як зауважує Т. О. Подковенко, медіатор як знавець процедури, а не фахівець з рішень створює умови для цього процесу, щоб сторони розуміли свої потреби та відходили від взаємних звинувачень. Звісно, має бути належне навчання, безперервне оновлення знань і практики медіації з урахуванням відповідних стандартів і правил акредитації [12].

Медіатор допомагає сторонам налагодити комунікацію, пояснити одна одній своє бачення конфлікту/спору, визначити шляхи його розв'язання, проаналізувати та за необхідності скоригувати можливо варіанти рішень, домовленості, а також досягти згоди щодо розв'язання конфлікту/спору та/або усунення/відшкодування спричиненої шкоди [13].

Тому зазвичай наголошується не на конкретних кваліфікаційних вимогах до медіатора, а радше на стандартах його поведінки у процесі проведення процедури. Разом з тим, перспектива розширення сфери застосування медіації, змушує все ж звертати увагу на особу медіатора більш прискіпливо. Так, деякі дослідники слушно зауважують, що необхідно виходити з того, що медіатор, який бере на себе зобов'язання провести медіаційну процедуру – примирення сторін, має бути компетентним у

вирішенні подібних справ; якщо йдеться про захист цивільних прав, то така особа повинна мати вищу юридичну освіту [14, с. 55]. Відповідні професійні навички медіатора можуть мати вплив і на результативність всієї процедури.

Як справедливо вказує Н. А. Мазаракі, дискусійним аспектом є: чи можливо за умов дотримання процедурної справедливості медіації говорити про презумпцію справедливості медіаційної угоди та хто має оцінювати таку справедливість (сторони, медіатори, суд). З однієї точки зору, саме медіатор має попередити сторони про те, що передбачувана угода не може бути виконана, суперечить нормам права, зачіпає інтереси третіх осіб, чи є значно несправедливою для однієї зі сторін спору. Також зробити висновок про несправедливість медіаційної угоди може суд, якщо законодавством певної держави передбачено затвердження таких правочинів у судовому порядку [15, с. 104]. Остання теза має право на існування, але за наявності у чинному українському законодавстві права сторін спору укласти мирову угоду, яка затверджується судом, сама по собі процедура медіації втрачає свій сенс. Можливо й через це медіація досі не така поширена у застосуванні.

Досить вдалою спробою уніфікувати положення щодо медіації є згадана Конвенція Організації Об'єднаних Націй про міжнародні угоди щодо врегулювання спорів за результатами медіації (Сінгапурська конвенція). Метою документу є створення основи для міжнародних мирових угод, досягнутих в результаті медіації, прийнятних для держав з різними правовими, соціальними та економічними системами, сприятиме розвитку гармонійних міжнародних економічних відносин. Слід погодитись із Л. Д. Романадзе, що невиконання стороною медіації умов досягнутої угоди передусім означає необхідність повторного вирішення спору, втрату часу та ресурсів, витрачених на проведення медіації [16, с. 16].

У цьому контексті слід звернутись до Закону України «Про медіацію», який передбачає укладення угоди за результатами медіації. У статті 21 наведеного закону така угода може бути двох видів: 1) угода за результатами медіації як такої та 2) угода за результатами медіації, якщо медіація проводиться під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

Таким чином справді, якщо йде мова про перший вид угоди за результатами медіації, то виникає питання юридичної грамотності її складання, враховуючи доволі узагальнені вимоги до особи медіатора в Україні, встановлення гарантій належного виконання цієї угоди тощо. Якщо йде мова про другий вид угоди за результатами медіації, то тут окрім зазначеного, виникатиме питання можливості затвердження такої угоди судом, згідно процедури, передбаченої відповідним процесуальним кодексом.

У світовій практиці, угода за результатами медіації є різновидом цивільно-правового договору, яка визначає результати домовленостей. Така угода укладається або до початку судового врегулювання диспуту як альтернативний спосіб, або під час процесу чи вже на стадії виконання рішення. У будь-якому разі, якщо буде виявлено ігнорування виконання домовленостей досягнутих під час медіації сторона завжди може звернутися до суду.

Висновки. Отже, медіація в державах Європейського континенту може відрізнятися в силу особливостей правової системи окремо взятої країни, її національного законодавства чи, навіть, правових звичаїв. Певні стандарти для унормування медіації містять Сінгапурська конвенція 2019 р., Директива 2008/52/ЄС та Європейський кодекс етики медіаторів. Водночас, ні один міжнародний акт не може уніфікувати стандарти медіації. Звісно, ми можемо простежити основні точки дотику, як: конфіденційність медіації, добровільність, якість медіації, неупередженість медіаторів, певні загальні положення про стандарти тощо. Але, вимоги до медіаторів, безпосередній порядок проведення процедури все ж регламентуються внутрішнім законодавством конкретної держави.

Література:

1. Істін С. О. Міжнародні стандарти медіації як альтернативного способу вирішення правових спорів та їх імплементація в умовах євроінтеграції України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022 . №5. С. 420-424.
2. Степаненко Т. В. Європейські стандарти медіації в цивільно-правових спорах та їх упровадження в Польщі та Чехії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 131-134.
3. Європейський кодекс етики медіаторів від 02.06.2004 р. URL: https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European_Code_of_Conduct_for_Mediators_UA.pdf.
4. Code Of Professional Ethics Of The Mediator Of The International Commercial Arbitration Court At The Ukrainian Chamber Of Commerce And Industry. 07.12.2022. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Kodeks-etyky-MKAS_dlya-sajtu.pdf
5. Zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci): Zákon č. 202/2012 Sb. URL: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202_.
6. Хлистік М. А. Медіація: досвід європейських країн та перспективи для України. *Нове українське право*. Випуск 6, Том 2, 2022 URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/414/368>
7. Guidelines for a better implementation of the existing Recommendations concerning mediatio. 2007. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-for-a-better-implementation-of-the-existing-recommendation-/16809ede8f>.
8. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. 2018/ URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf.
9. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. *O.J.* № L 136, 24.5.2008, p. 3 - 8.
10. Giuseppe De Palo and Mary B. Trevor. *EU Mediation Law and Practice*. Oxford University Press. 2012. 656 p.

11. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

12. Podkovenko T. O. Ethical And Legal Principles Of Mediation Taking Into Account European Standards. *Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches*: Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2023. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/299/8338/17400-1>.

13. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації). Мінсоцполітики України; Наказ, Стандарт, План [...] від 17.08.2016 № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>

14. Костюченко О. Є., Монаєнко А. О., Атаманчук Н. І. Медіація як форма захисту цивільних прав. *Нове українське право*. Київ: Київський регіональний центр Національної академії правових наук України, 2022. Вип. 1. С. 49-56.

15. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.

16. Романадзе Л. Сінгапурська конвенція: Виклики імплементації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 3. С. 15-25.

References:

1. Istin S.O. (2022). Mizhnarodni standarty mediatsii yak alternatyvnoho sposobu vyrishennia pravovykh sporiv ta yikh implementatsiia v umovakh yevrointehratsii Ukrainy. [International standards of mediation as an alternative way of resolving legal disputes and their implementation in the conditions of the European integration of Ukraine] *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo»*. №5. (pp. 420-424). [in Ukrainian].

2. Stepanenko T.V. (2021). Yevropeyski standarty mediatsii v tsyvilno-pravovykh sporakh ta yikh uprovdzhennia v Polshchi ta Chekhii. [European standards of mediation in civil disputes and their implementation in Poland and the Czech Republic] *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 3. (pp. 131-134).[in Ukrainian].

3. Yevropeyskyi kodeks etyky mediatoriv (2004). [European code of ethics for mediators] URL: https://decisionlab.com.ua/DLfiles/European_Code_of_Conduct_for_Mediators_UA.pdf. [in Ukrainian].

4. Code Of Professional Ethics Of The Mediator Of The International Commercial Arbitration Court At The Ukrainian Chamber Of Commerce And Industry. (2022). URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Kodeks-etyky-MKAS_dlya-sajtu.pdf [in English].

5. Zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci): Zákon č. (2012). URL: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202_[in Czech].

6. Khlystik M.A. (2022). Mediatsiia: dosvid yevropeyskykh krain ta perspektyvy dlia Ukrainy. [Mediation: experience of European countries and prospects for Ukraine] *Nove ukrainske pravo*. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/414/368> [in Ukrainian].

7. Guidelines for a better implementation of the existing Recommendations concerning mediatio. (2007). URL: <https://rm.coe.int/guidelines-for-a-better-implementation-of-the-existing-recommendation-/16809ede8f>. [in English].

8. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. (2018) URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf. [in English].

9. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. (2008).*O.J.* № L 136. [in English].

10. Giuseppe De Palo and Mary B. Trevor. (2012). EU Mediation Law and Practice. Oxford University Press. [in English].
11. Pro mediatsiui: Zakon Ukrainy (2021). [On mediation: Law of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>. [in Ukrainian].
12. Podkovenko T.O. (2023). Ethical And Legal Principles Of Mediation Taking Into Account European Standards. *Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches*: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing" URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/299/8338/17400-1>. [in Ukrainian].
13. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy poserednytstva (mediatsii). (2016). [On the approval of the State Standard of Social Mediation Services (mediation)] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text> [in Ukrainian].
14. Kostiuhenko O.Ie., Monaienko A.O., Atamanchuk N.I. (2022). Mediatsiia yak forma zakhystu tsyvilnykh prav. [Mediation as a form of protection of civil rights] *Nove ukrainske pravo. Kyiv: Kyivskiy rehionalnyi tsentr Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, Vyp. 1. (pp. 49-56). [in Ukrainian].
16. Mazaraki N. A. (2018). Mediatsiia v Ukraini: teoriia ta praktyka: monohrafiia. [Mediation in Ukraine: theory and practice: monograph] Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. [in Ukrainian].
17. Romanadze L. (2020). Sinhapurska konventsii: Vykylyky implementatsii. [Singapore Convention: Challenges of Implementation] *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 3. (pp.15-25). [in Ukrainian].